

Nr 208

Av herr Nyman m. fl., angående yrkesutbildningen för hjälpklass elever.

(Likalydande med motion nr 310 i Andra kammaren)

Skolberedningen framhåller i sitt betänkande om grundskolan att »den enskilde eleven bör erbjudas en studiegång, som är lämpad efter hans speciella förutsättningar och behov, som ger honom tillfälle att prestera efter måttet av sin förmåga och som låter honom uppleva tillfredsställelsen att lyckas». Denna målsättning gäller också hjälpklass eleverna och detta icke bara i fråga om den allmänna undervisningen utan också den praktiska yrkesutbildningen. Ecklesiastikministeren har vid något tillfälle framhållit, att »vi anser att det är samhällets självklara skyldighet att sätta in särskilda stödåtgärder för denna ungdomsgrupp» (hjälpklass eleverna).

Alltför litet har ännu gjorts trots att frågan varit föremål för så många utredningar och diskussioner under årtionden.

Antalet hjälpklass elever var vid vårterminens slut 1961 24 395 st. i 1 950 hjälpklasser. Ca 5 % av en årsgrupp beräknas behöva få en tillrättalagd undervisning och fostran i hjälpklasser. Sådana klasser finns övervägande i de större kommunerna. 1958—1959 hade mer än hälften av antalet kommuner ej egna hjälpklasser. Utbyggnaden är ännu ofullständig och geografiskt ojämnt fördelad, konstaterar skolberedningen. Efter den nya kommunindelningen torde kommunerna dock få större möjlighet att inrätta hjälpklasser, vilket icke är minst viktigt för elevernas yrkesförberedelse.

Att hjälpklass eleverna har svårt att konkurrera med normaleleverna om såväl platser på yrkesskolor som mera kvalificerade arbetsuppgifter i näringslivet har i flera utredningar konstaterats. Eleverna har framför allt svårighet att tillgodogöra sig den teoretiska undervisningen, dock kanske mer i kommunala yrkesskolor än inom företagsskolor, som i allmänhet haft större frihet att anpassa undervisningen. Hjälpklass eleverna har mycket växlande förutsättningar för fortsatt studiegång, speciellt teoretisk. Vissa elever kan prestera ett gott manuellt arbete, ehuru påtagliga brister föreligger beträffande verbal och matematisk begåvning; andra elever har svag såväl praktisk som teoretisk begåvning. De båda begåvningsfaktorerna visar tyvärr en hög korrelation. Man anser från skolhåll, att ett relativt stort antal elever har begåvning nog för att kunna tagas in i den lokala yrkesskolans kurser, under förutsättning att man kan utverka formell rätt att ställa något mindre krav beträffande de teoretiska studierna

(anpassad utbildning). Att reservera vissa platser i de kommunala yrkeskolorna för de mest begåvade hjälpklass eleverna har övervägts. När yrkesskolväsendet kvantitativt är mer utbyggt, torde frågan kunna lösas lättare.

Hjälpklass elevernas majoritet torde behöva en yrkesutbildning, som är övervägande praktisk, ställer små krav på teoretisk begåvning och ut hållighet, är kortvarig och om möjligt snabbt leder till arbetsanställning. Flera utredningar har förordat att förutvarande hjälpklass elever samlas i särskilda avdelningar i speciella linjer vid landets yrkesskolor. För närvarande får man dock konstatera, att landets yrkesskolor i allmänhet icke är rustade för att ta emot sådana elever. Icke minst brister det i tillgången på för ändamålet lämpligt utbildade lärare. Överstyrelsen för yrkesutbildning har fått sig denna fråga förelagd, eventuellt i internordisk samverkan.

I en del yrkesskolor har sedan något årtionde tillbaka prövats ettåriga förberedande yrkeskurser. Läsåret 1960 anordnades 14 sådana kurser, varav endast två för flickor. Detta »mognadsår» tycks ha stort värde för dessa ungdomar, som är i stort behov av rådgivning och yrkesorientering. Erfarenheterna tycks visa att dessa förberedande yrkeskurser otvivelaktigt varit till hjälp för ungdomarnas inplacering i arbetslivet.

Flertalet hjälpklass elever har visat sig mycket lämpliga för enklare, mer tempobetonade arbetsuppgifter inom industrien samt vissa serviceuppgifter, där de icke alltför mycket behöver handla självständigt och som ej kräver snabba omställningar. För de flesta torde en träning på speciella arbetsuppgifter inom en storindustri vara en väg mycket väl värd att pröva. Formerna för att rätt påverka och stimulera industriföretagen till koncentrerade träningskurser bör undersökas. Tidigare stod jordbruket, skogsbruket och transportväsendet mera öppna för dessa ungdomar. Till följd av den starka mekaniseringen inom dessa områden har möjligheterna minskat, medan de kanske ökat inom storindustrien. Även hantverk och småindustri torde ha vissa möjligheter att bereda dessa ungdomar arbete, om utbildningen tillrättalägges för dem och arbetsuppgifterna begränsas.

Eftersom skolplikten upphör vid 16 års ålder är det troligt, att en del hjälpklass elever, ofta försenade ett år genom kvarsittning etc., kommer att lämna högstadiet redan efter klass 8, vilket också konstaterats i en utredning inom Västmanlands län. För innevarande läsår beräknas ca 30 % av hjälpklass eleverna lämna försöksskolan efter klass 8. Detta torde också beaktas vid planering av hjälpklass elevernas yrkesförberedelse åtminstone inom storstäderna.

Vi ansluter oss till Svenska förbundet för specialundervisning, som i skrivelse till överstyrelsen för yrkesutbildning förordar speciella utbildningslinjer för f. d. hjälpklass elever och i begränsad utsträckning därjämte för de mest begåvade eleverna tillfälle till utbildning vid de vanliga yrkesskolkurserna, en uppfattning som också delas av skolöverstyrelsen.

Undervisningen bör därvid läggas upp även i den teoretiska delen mer med anknytning till livets praktiska förhållanden än vad som ofta är fallet. När överstyrelsen för yrkesutbildning nu fått i uppdrag att utarbeta kursplaner för yrkesutbildning i anslutning till grundskolans högstadium, förutsätter vi att även en för hjälpklassseleverna anpassad utbildning inom yrkesskolan beaktas.

Hjälpklassungdomarna behövs i näringslivet. Många av dem har visat sig bli mycket goda arbetstagare med förnämliga arbetsegenskaper. Det är samhällets skyldighet att stödja denna ungdomsgrupp i dess inpassning i såväl samhälle som arbetsliv, eftersom det har konstaterats att den har större svårigheter än normal ungdom att anpassa sig. Många skolstyrelser ute i landet förbereder nu en utbyggnad av sitt yrkesskolesystem men ställer sig avvaktande till de många utredningar som återstår. Det gäller icke minst inom anført område. Det behövs utredningar om hjälp-skoleklienteletts sysselsättningsförhållanden och försörjningsförmåga och om möjligheterna att medelst psykotekniska prov bedöma dess kvalifikationer etc. Faran är dock att grundskolans, fackskolornas och den högre undervisningens utbyggnad får komma så mycket i förgrunden att den praktiska yrkesutbildningen i allmänhet och den för hjälpklass elever anpassade utbildningen i synnerhet därför blir eftersatt. Alltför stora värden står på spel för att något sådant bör få ske.

En samordning av och samverkan mellan de organ i samhället, som handlägger ungdomarnas yrkesförberedelse och arbetsanställning, är nödvändig. Ett sådant organ finns i samarbetsnämnden, sammansatt av representanter för AMS, SÖ och KÖY. Den har i ecklesiastikdepartementets P M om »Hjälpklassklienteletts yrkesförberedelse och arbetsanställning» föreslagits förstärkt med erforderlig expertis. Till AMS föreslås knuten en expert för sociologiska och psykologiska utredningar. Vi vill biträda dessa förslag. Grundskolan kan endast förbereda och medverka till den första utplaceringen i arbetslivet. Sedan blir det yrkesskoleväsendets sak att ta hand om hjälpskoleeleverna i samverkan med skolans yrkesvägledande organ och länskolnämndens psykologiska expertis.

Det har i olika sammanhang framhållits betydelsen av att eleverna genom lämplig handledning och fostran också i yrkesundervisningen bibringas sådana arbetsegenskaper som gör dem skickade för arbetslivet och vilka ofta kompenserar svagheter i praktiskt handlag eller teoretisk skolbegåvning. Detta kan icke nog understrykas. Vad grundskolan gör för hjälpklassungdomarnas fostran och utbildning blir mer eller mindre förgäves, om icke deras inpassning i arbetslivet tillfredsställande löses genom särskild för dem anpassad yrkesutbildning.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

om att i samarbete med näringslivets organisationer och den ovan nämnda samarbetsnämnden åtgärder snarast vidtages för att förverkliga en för hjälpklassleverna avpassad yrkesutbildning.

Stockholm den 25 januari 1962

Sven Nyman

Eric Peterson

Axel Andersson

Stig Stefanson

Martin Söderquist

Margareta Nordström